

**Annuitetslånets frammarsch på svensk
privatlånemarknad – resultatet av
nyttomaximerande låntagare eller ekonomisk
okunskap?**

Kandidatuppsats, höstterminen 2020
Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet

Datum:

2021-01-10

Författare:

Axel Gustavsson

Handledare:

Simon Reese

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till Simon Reese för vägledning och assistans under skrivandeprocessen. Vidare vill jag även rikta ett tack till Hj Holm för att ha bidragit med idéer för nationalekonomiska referenser.

Lund 2020-01-02

Axel Gustavsson

Sammanfattning

Annuitetslån som form av privatlån har ökat i popularitet framförallt sedan den finansiella krisen 2008. Denna låneform har egenskapen att låntagaren betalar en konstant månadskostnad vid varje återbetalningstillfälle, vilket är i kontrast mot den traditionella låneformen med rak amortering och rörlig månadskostnad. Denna studie har av syfte att utreda potentiella motiv till varför annuitetslånet har ökat i popularitet. Detta, genom att applicera empiriska data på nationalekonomiska teorier med ursprung inom konsumentbeteende och konsumentpsykologi. Vidare också genom att försöka att applicera tidigare liknande forskning om internationella lånemarknader på den svenska marknaden för privatlån. I undersökningen användes bara privatlån (konsumtionslån) som analytiskt underlag då annuitetsformen visat sig vara mer populär för dessa lån i kontrast till lån med säkerhet, som exempelvis bostadslån.

Studien visar att den ökade populariteten kan ses som en förmodlig kombination av annuitetslånets låga initiala månadskostnad och att låntagaren möjligen besitter en ringa ekonomisk kunskap. Denna brist på ekonomisk kunskap leder till att denne inte nödvändigtvis är medveten om att låneformen medför en högre kreditkostnad. Studien visar även att långivaren i fallet av annuitetslån i relation till lånet med rak amortering erhåller en större intäkt, och med en lägre risk, vilket skapar incitament för långivaren att villigare erbjuda denna låneform.

Nyckelord: Annuitetslån, privatlån, kreditkostnad, nyttomaximering, rak amortering, konsumentbeteende, beteendeekonomi, privatekonomi.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering och syfte	6
1.3 Avgränsning	6
2. Teoretisk bakgrund	7
2.1 Annuitetslån	7
2.2 Rak amortering	8
2.3 Rak amortering eller annuitet	9
2.4 Låneförmedling	11
2.5 Övrig tidigare relevant forskning	12
3. Empiri och data	13
3.1 Empiriska resultat	13
3.1.1 SCB	14
3.1.2 Finansinspektionen	16
3.2 Data	20
4. Teoretisk analys	20
4.1 Annuitetslånets framväxt	20
4.1.1 Konsumentperspektiv	21
4.1.2 Producentperspektiv	26
5. Resultat och diskussion	28
5.1 Teoretiska analysens resultat	28
5.2 Diskussion	30
6. Slutsats.....	32
Referenser	33

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Antalet privatlån i Sverige har ökat de senaste fyra åren. Ett privatlån, även kallat ett konsumtionslån, är ett lån utan säkerhet – ett blancolån. I regel brukar även billån kategoriseras som ett privatlån, men fortsättningsvis i uppsatsen kommer denna typ av lån att bortses från, och privatlån definieras därav endast som blancolån. Gällande ett blancolån, i kontrast till exempelvis ett bolån, har banken som agerar borgenär inte någon säkerhet på lånet om gäldenären förfaller otillräcklig att betala tillbaka den skuld som gäldenären påtagit sig. Till följd av detta, är privatlånen av sådan karaktär att de, i relation till ett lån med säkerhet, har en högre effektiv ränta¹ och i normalfallet en kortare löptid. Vidare har dessa lån i polaritet mot ett lån med säkerhet i ungefär 75% av fallen en annuitetsform. Detta innebär att lånet är dyrare än ett lån med rak amortering, allt annat lika. Annuitetslånet karaktäriseras också av ett konstant och fast månadsbelopp, och ett sjunkande räntebelopp i takt med löptiden (Finansinspektionen, 2019).

Statistik från finansiella institut verksamma i privatlånsbranschen visar att nytagna blancolån ofta är samlingslån. Dessa lån skall agera som ett sätt att lösa andra krediter och lån hos diverse banker, och istället ersätta dessa med ett lån på en bank (Lendo, 2019).

Genom att själv ha arbetat i en svensk nischbank med förmedlingen av privatlån blev den enorma marknad som finns i Sverige för privatlån uppenbar. Det var enkelt att finna kunder som ville samla och/eller flytta sina befintliga lån till en bank som kunde erbjuda någon procentenhets lägre årsränta. Vad konsumenten inte verkade ta hänsyn till i alla räntejämförelser var vad låneformen annuitetslån får för inverkan på lånet om det samlas och flyttas. Många konsumenter hade annuitetslån sedan tidigare, och även krediter och lån med rak amortering. Dessutom verkade kunderna prioritera sin månadskostnad, istället för att prioritera sin totala kreditkostnad, i nästan alla fall. Detta identifierades, och väckte tankar kring hur konsumenten enligt nationalekonomisk teori tenderar att tänka när det gäller privatlån. Är

¹ Effektiv ränta är den totala räntan, inklusive fasta kostnader så som uppläggningsavgift och administrationsavgift eller dylikt.

det rationellt för en konsument att självmant välja annuitetslånet före ett lån med rak amortering, och hur kan i sådant fall detta förklaras?

En stor del av alla människor kommer vid något tillfälle under sin livstid att vara involverad i ett lån av någon form. Detta skapar incitament för att ha en bra förståelse för de val en låntagare kan göra på en lånemarknad och vilka konsekvenser dessa val kan få.

1.2 Problemformulering och syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka och presentera hur annuitetslånet fungerar och att med nationalekonomisk teori förklara varför konsumenter och producenter väljer denna låneform. Med hjälp av data som preciserar den aktuella situationen i Sverige, gällande vem som lånar och villkoren för lånebelopp, räntor och löptider är målsättningen med uppsatsen att dessutom föra en diskussion kring hur utvecklingen på denna marknad kan tänkas påverka svenskars privatekonomiska situation.

1.3 Avgränsning

Då författaren själv varit verksam inom den svenska privatlånemarknaden förefaller det naturligt att det är denna marknad som arbetet avgränsas till. Att fokusera på privatlån, och inte andra lån så som bolån, billån eller dylikt följer också av att annuitetslån, som arbetet syftar till att undersöka, är ett fenomen som är överrepresenterat för just blancolån. Möjligen beror detta på att frekvensen med vilken lånen flyttas och läggs om är betydligt högre för privatlånen än för bolån och billån. Annuitetslånet kan användas som en "räntesäkring" för bankerna, om risken finns att lånet kommer att lösas och förflyttas innan slutdagen. Detta till följd av att privatlån i normalfallet inte är bundna vid en ränta, utan har en rörlig ränta. Till skillnad från lån med en bunden ränta över en viss period (till exempel bolån) kan gäldenären till ett privatlån lösa lånet vid valfri tillpunkt, vilket innebär att den totala ränteintäkten för borgenären är okänd vid lånets början. Det är vanligt i privatlånebranschen att så kallade låneförmedlare, exempelvis Lendo, Sambla och Zmarta kontaktar konsumenter som besitter ett eller flera privatlån och småkrediter för att erbjuda sig att jämföra om konsumenten kan få en bättre ränta via ett samlingslån, på någon av Sveriges banker. På så sätt ökar sannolikheten för att ett lån avbetalas i förtid av en annan bank, och därmed förflyttas. Mer om låneförmedlare följer i teoriavsnittet.

2. Teoretisk bakgrund

2.1 Annuitetslån

Ett annuitetslån är ett lån som karaktäriseras av ett konstant återbetalningsbelopp varje månad. Detta återbetalningsbelopp innefattas av en del ränta och en del amortering. Annuitetslånet har en sådan struktur att konsumenten betalar en större andel ränta och en mindre andel amortering i början av återbetalningstiden. I takt med att lånet fortlöper ändras proportionerna så att konsumenten betalar mer i amortering och mindre i ränta. Beloppet som betalas, totalt sett, är emellertid identiskt för varje period, som ofta är på månadsbasis (Konsumenternas, n.d.).

För att beräkna en annuitet, det som är den totala månadskostnaden på ett annuitetslån, används följande formel:

$$\text{Annuitet} = S_0 \times \frac{p(1+p)^n}{(1+p)^n - 1}$$

Där S_0 är det initiala lånebeloppet, p räntesatsen för perioden och n antalet perioder. Formeln antar att samtliga perioder är lika långa, vilket inte nödvändigtvis behöver vara fallet, då lånet likväl kan utbetalas till konsumenten mitt i en månad som precis den första dagen i månaden. I uppsatsen kommer det emellertid antas att lånet utbetalas precis i månadsskiftet (början på perioden) för enklare beräkningar.

Att beräkna annuiteten för ett lån är relativt simpelt. Beräkning av den andel som motsvaras av ränta och av amortering förefaller aningen mer komplicerat, då dessa andelar justeras för varje ny period. För att beräkna denna andel, används kalkylprogrammet Excel, och dess funktioner för annuiteter².

I detta fall väljs en valfri löptid, där löptiden utgör summan av antalet perioder. Den maximala löptiden på den svenska privatlånemarknaden är i regel 15 år, vilket motsvarar 180

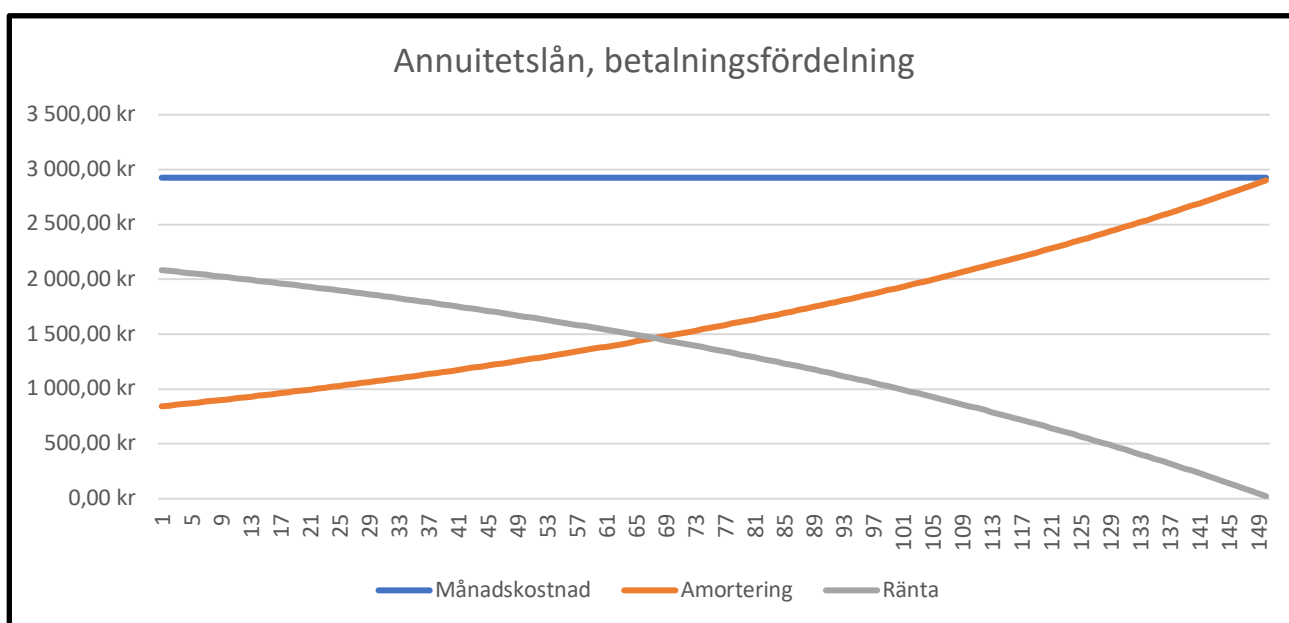
² För att beräkna andelen av annuiteten som motsvaras av amortering, används formeln:

"=AMORT(räntesats;period;löptid;lånebelopp)".

betalningsperioder (Lendo, 2020). För att sedan beräkna den återstående andelen, det som motsvarar räntekostnaden, används definitionen av ett annuitetslån.

$$\text{annuitet} = \text{ränta} + \text{amortering} \Leftrightarrow \text{ränta} = \text{annuitet} - \text{amortering}$$

När väl räntan är beräknad går det att visa lånets utveckling i ett diagram, och följa hur de två faktorerna ränta och amortering samspelar och ändras över tiden.

Figur 1: Annuitetslånets betalningsmönster. X-axeln representerar antalet betalningsperioder, vilket i räkneexemplet var 150 månader. Antagen årsränta 10% och initialt lånebelopp 250 000kr. Notera att månadskostnad är detsamma som annuitet.

2.2 Rak amortering

Ett lån med en rak amortering har egenskapen att amorteringen hålls konstant varje månad, medan räntebeloppet justeras i takt med att den totala återstående skulden minskar. När lånet amorteras varje månad, minskar den totala skulden, och därmed också den betalda räntan³ (Finansinspektionen, 2019).

För att beräkna det belopp som avser varje månads amorteringsbelopp, används följande formel.

³ Den procentuella andelen ränta hålls konstant, men då totala återstående skulden minskar blir också den faktiska räntebetalningen i kronor lägre.

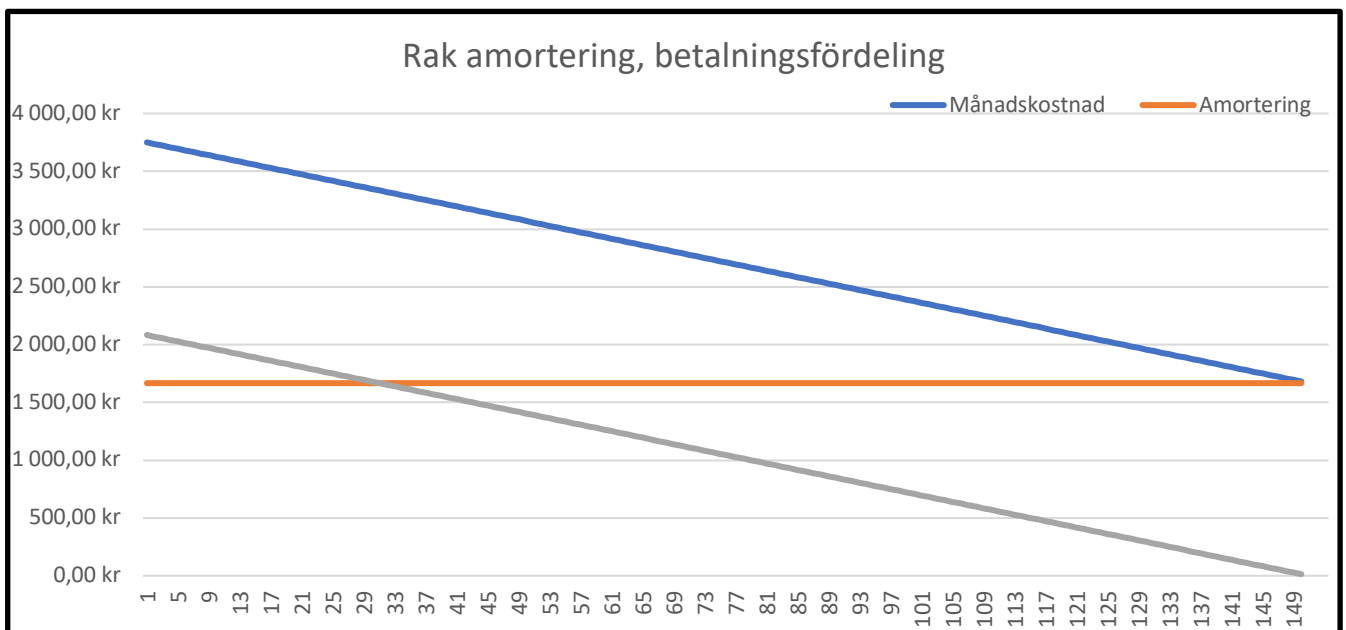
$$\text{Amorteringsbelopp} = \frac{\text{lånebelopp}}{\text{löptid}}$$

Den återstående delen av månadsbetalningen består av andelen ränta som låntagaren betalar. Denna beräknas enligt formeln nedan.

$$\text{Räntebelopp} = [\text{lånebelopp} - (P \times A)] \times \text{månadsränta}$$

Där P representerar antalet gjorda inbetalningar, och A amorteringsbeloppet.

Efter att räntan och amorteringen beräknats följer det intuitivt att den totala månadskostnaden är summan av räntan och amorteringen, liksom fallet med annuitetslånet. I figuren nedan visas hur månadskostnaden minskar i takt med löptiden, till följd av att räntebeloppet sjunker.

Figur 2: Betalningsmönster för lånet med rak amortering. X-axeln representerar antalet betalningsperioder, vilket i räkneexemplet var 150 månader. Antagen årsränta 10% och initialt lånebelopp 250 000kr.

2.3 Rak amortering eller annuitet

Till följd av låneformernas olika amorteringsplaner och lånestruktur följer att annuitetslånet har en lägre månadskostnad i början av återbetalningstiden, i jämförelse med lånet med rak

amortering. När lånet sedan fortlöper, och den återstående löptiden minskar, blir månadskostnaden emellertid lägre för lånet med rak amortering, i jämförelse med annuitetslånet. Brytpunkten sker i normalfallet ungefär vid halva totala löptiden, men beror av de initiala lånefaktorerna årsränta, löptid och lånebelopp.

Fördelen med annuitetslånet för konsumenten är dess lägre månadskostnad under den första delen av löptiden. Det som däremot visar sig vara nackdelen med annuitetslånet är att den totala kreditkostnaden, för identiska lånebelopp, löptid och årsränta, är högre än för lånet med rak amortering.

Tabell 1: Kostnadsskillnaderna mellan ett annuitetslån och ett lån med rak amortering. Det visar sig att den totala kreditkostnaden är 31 608,28 kr högre för ett annuitetslån än ett lån med rak amortering, för samma lånevillkor i övrigt. Den första månadskostnaden är däremot 842 kr billigare för annuitetslånet. Notera att ingångsvärdena i tabellen är desamma som i figur 1 och 2.

	Lånebelopp	Årsränta	Löptid (antal månader)	Totalt att betala	Total kreditkostnad	Första månadskostnaden
Annuitetslån	250 000 kr	10,00%	150	438 899,95 kr	188 899,95 kr	2 926,00 kr
Rak amortering	250 000 kr	10,00%	150	407 291,67 kr	157 291,67 kr	3 750,00 kr
Differens	-	-	-	31 608,28 kr	31 608,28 kr	-824,00 kr

Ett faktum är att skillnaderna som uppvisas i tabell 1 blir ännu mer påtagliga när lånevillkoren ändras, se tabell 2. Om lånebelopp, löptid och ränta ökar, ökar också skillnaden i total kreditkostnad likväl som skillnaden i månadskostnad.

Tabell 2: Kostnadsskillnader för de båda låneformerna, nu med ändrade villkor, vilket visar på ännu mer betydliga kostnadsskillnader. Notera även att den totala kreditkostnaden är högre än lånebeloppet. En konsument som tar ett lån på 500 000kr med 15 års löptid och 15% årsränta kommer att få återbetala mer än det dubbla initiala lånebeloppet till långivaren.

	Lånebelopp	Årsränta	Löptid (antal månader)	Totalt betala	att	Total kreditkostnad	Första månadskostnaden
Annuitetslån	500 000 kr	15,00%	180	1 259 628,41 kr		759 628,41 kr	6 997,94 kr
Rak amortering	500 000 kr	15,00%	180	1 065 625,00 kr		565 625,00 kr	9 027,78 kr
Differens	-	-	-	194 003,41 kr		194 003,41 kr	-2 029,84 kr

Något som inte skall förväxlas är att månadskostnaden för annuitetslånet inte behöver vara lägre än lånet med rak amortering i genomsnitt över hela återbetalningsperioden. Det som är konstaterat är endast att månadskostnaden är lägre precis början av lånet. Ett annuitetslån är inte ett lån med rak amortering där kostnaden istället för att minska linjärt istället blivit utspridd och konstant för varje månad. För exemplet i fallet i tabell 2, hade genomsnittliga månadskostnaden för de två lånen blivit som följer.

Tabell 3: Genomsnittlig månadskostnad för ett annuitetslån och ett lån med rak amortering. Antagen årsränta 15%, löptid 15 år och lånebelopp 500 000kr. Ett geometriskt medelvärde har använts för att beräkna genomsnittet.

	Genomsnittlig månadskostnad
Annuitetslån	6 997,94 kr
Rak amortering	5 626,14 kr

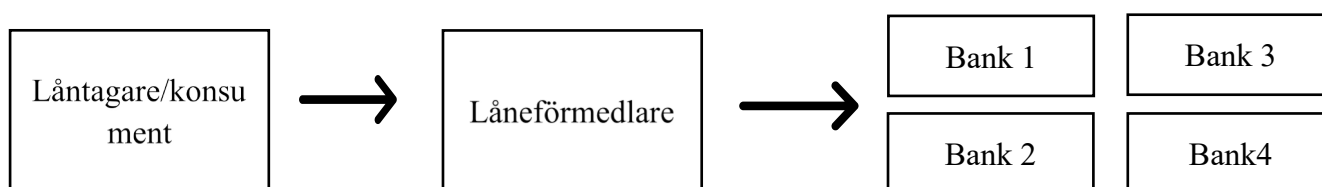
2.4 Låneförmedling

På många marknader finns jämförelsetjänster för att pressa priser på resor, gods eller andra varor eller tjänster. Detta fenomen finns även på den finansiella marknaden, och i detta fall innebär jämförelsetjänsterna ofta ett sätt för konsumenter att hitta den bästa möjliga räntan på exempelvis ett privatlån.

Dessa förmedlare fungerar till yttermera visso som katalysatorer för att marknaden ska omsätta fler privatlån bland samtliga banker, och för att konsumenten ska få möjligheten att jämföra så många banker som möjligt utan flertalet kreditupplysningar. När en konsument vill ta ett privatlån, eller samla sina befintliga lån och undersöka om bättre räntealternativ finns, kan konsumenten kontakta en låneförmedlare som gör en kreditupplysning och sedan låter ett antal samarbetsbanker värdera denna för att komma med varsitt låneerbjudande. Det är sedan upp

till konsumenten att välja vilken bank denne vill ha, där banken med lägst ränta för just den godtyckliga konsumenten rosar marknaden.

Låneförmedlingen är en tjänst som är gratis för konsumenten. Låneförmedlarna, liksom de flesta aktörerna på den finansiella marknaden är emellertid vinstdrivande företag. Intäkterna till låneförmedlarna kommer istället från banken som konsumenten tillslut väljer, alltså blir lånet aningen dyrare för banken om kunden ansluts via en förmedlare, då ersättning måste betalas till förmedlaren. Precis som fallet för bolån, brukar dessa extrakostnader som banken erhåller i det stora att betalas av konsumenten, vilket kan antas vara fallet även denna gång. Enligt Sten (2020) innebär förmedlingen en ytterligare ”mellanhand” i transaktionen för konsumenten, och förmodligen ett dyrare lån.

Figur 3: låneförmedling i praktiken. En konsument kontaktar en låneförmedlare (eller tvärt om) som i sin tur kontaktar sina samarbetsbanker och visar en kreditupplysning tillhörande konsumenten. Därefter skickar varje enskild bank sitt erbjudande till konsumenten. Konsumenten väljer sin bank, och låneförmedlaren får sitt arvode från den valda banken.

2.5 Övrig tidigare relevant forskning

Annuitetslån är ett relativt nytt fenomen på den svenska finansmarknaden. Därav är forskningen kring lånets ekonomiska påverkan relativt tunnsådd. Det finns däremot forskning utförd av Bos, Le Coq & van Santen (2018) som utreder huruvida utbildningsnivå och inkomstnivå påverkar en individs beteende på lånemarknaden. Det visar sig att en person med en högre utbildning, och en högre inkomst, är mindre benägen att ta ett lån. Vidare visar rapporten hur lågutbildade individer och låginkomsttagare löper större risk att inte kunna betala sitt lån. Detta menar författarna beror på att dessa personer i mindre utsträckning tenderar att anpassa sitt ekonomiska beteende efter en justerad inkomstnivå, såsom efter en varslning eller uppsägning.

Vad detta innebär på en svensk lånemarknad kan vara att privatlånen är mer populära bland individer med en lägre utbildningsnivå och en lägre inkomst. Vidare torde detta också innebära

att svensken med en lägre inkomst och utbildningsnivå löper en större risk att vara oförsädd att betala sitt lån. Dessa konstateranden stärks av finansinspektionens rapport (2019) som presenterar statistik som visar att 17% av alla låntagare av blacolån hade fått minst en inkassopåminnelse inom 5 månader efter att lånet införlivats. Mer om detta följer i det empiriska avsnittet i kapitel 3.

Slutligen finns det även forskning från Bernheim, Ray & Yeltekin (2015) som resonerar kring att fattigdom kan komma att bli en ond cirkel för många individer. Denna cirkel skall sedan vara svår att bryta sig ur. Detta, menar författarna, beror på att en person med ekonomiska svårigheter har begränsade möjligheter att kontrollera sina egna handlingar i ekonomiska termer. Individen har ingen möjlighet att påbörja ett ekonomiskt sparande, om samma individ befinner sig under en viss tillgångsnivå. All inkomst som individen tjänar spenderas direkt, och personen hamnar i den onda cirkeln. Denna onda cirkel är en så kallad "poverty trap". Vad detta kan tänkas innebära i fallet av den svenska privatlånemarknaden är att en person som belånar sig, kan göra detta som en tillfällig lösning på ett akut likviditetsproblem. Enligt forskningsresultaten från Barnheim, Ray och Yeltekin kan detta dock vara riskabelt om personen befinner sig under den tillgångsnivå som författarna identifierat, då beteendet inte är långsiktigt hållbart, utan bara en temporär undanflykt av ett permanent problem. I längden kan detta leda till fler och fler nytagna lån och småkrediter med allt försämrade villkor till följd av ett fallande kreditbetyg⁴. I takt med att räntekostnaderna blir högre och högre kan detta leda till en personlig ekonomisk kris, och eventuellt en personlig konkurs.

3. Empiri och data

3.1 Empiriska resultat

I nedanstående delkapitel presenteras en rad statistiska resultat som är uppmätta och presenterade av Finansinspektionen och Statistiska centralbyrån. Informationen från dessa källor har använts för att underbygga analysen av låneformerna, dess utveckling, och för att inhämta relevanta mått som används i den teoretiska analysen.

⁴ Det betyg som upplysningscentralen (UC) anger vid ansökan om ett lån. 0,1% är det bästa betyget, och skall innebära att sannolikheten att konsumenten inte kan fullfölja sina betalningar är mycket låg (Upplysningscentralen, 2020).

3.1.1 SCB

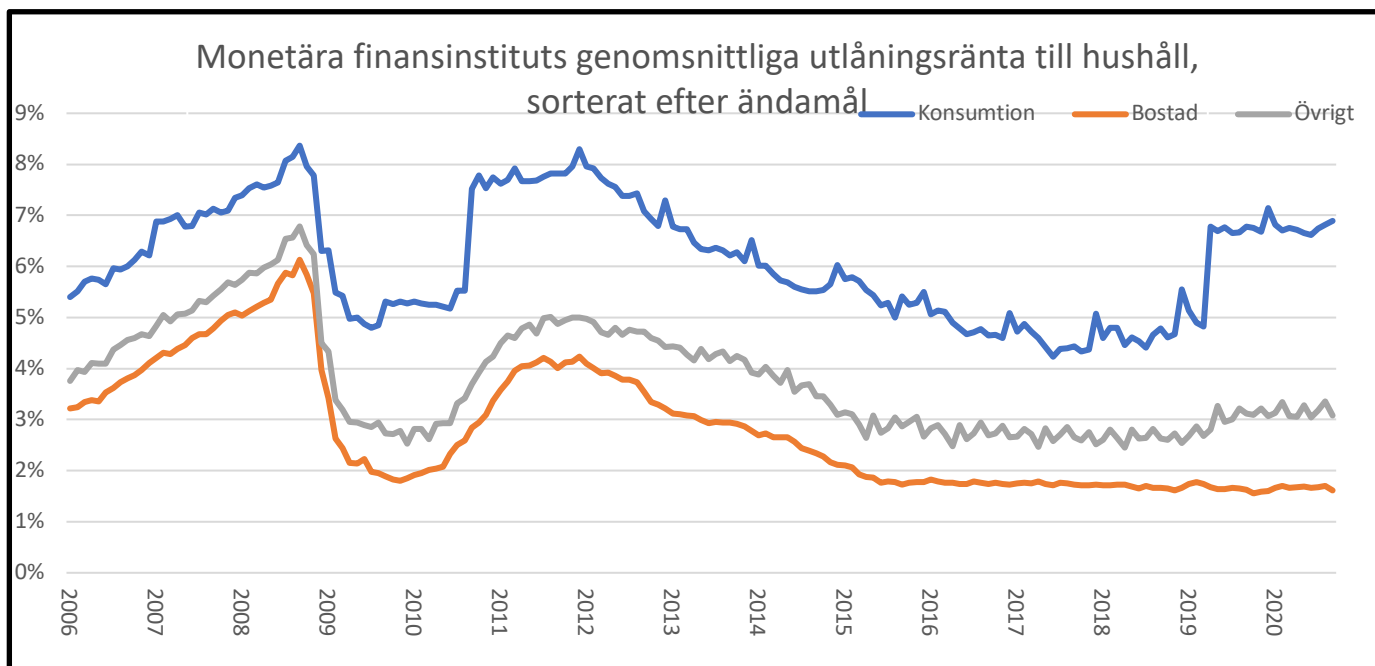
Statistiska centralbyrån (2020) presenterade i sin årliga rapport över finansmarknadsstatistik en rad olika data som är relevanta för syftet med detta arbete. Till skillnad från Finansinspektionens rapporter, visar rapporten från SCB istället data i exakta siffror, som är mer inriktade på producentsidan, alltså långivarna.

Siffrorna för 2020 visar att utlåningen av konsumtionslån har ökat med 2,2% från januari 2020 till september 2020. För samma tidsintervall, har snitträntan på lånen ökat med 1,2%. I figur 3 går att utläsa hur räntorna på konsumtionslånen ökat i kontrast till bolåneräntor. Den totala utlåningen från monetära finansinstitut⁵ under 2020 (t.o.m. september) uppvisade en årlig tillväxttakt på 5,2% (SCB, 2020). Statistik från SCB (2018,2019) visar att utlåningen från finansiella monetära institut ökat med 5% från december 2018 till december 2019.

Tabell 4: Utlåning från monetära finansinstitut under 2020. Data från SCB (2020).

2020	Totalt (mnkr)	Konsumtion (mnkr)	Utlåningsräntor, konsumtionskrediter (%)
Jan	4 223 513	251 461	6,81
Feb	4 236 540	251 903	6,71
Mar	4 255 479	252 136	6,75
Apr	4 272 284	251 132	6,71
Maj	4 293 020	253 695	6,65
Jun	4 317 972	254 612	6,62
Jul	4 335 453	255 091	6,74
Aug	4 350 083	255 827	6,82
Sep	4 372 917	256 999	6,90

⁵ Monetära finansinstitut definieras i rapporten som banker, bostadsinstitut, finansbolag m.fl. Bland dessa ingår nischbanker och storbanker.

Figur 3: Data över genomsnittliga utlåningsräntor, SCB (2020).

Rapporten från SCB (2020) visar också statistik över löptider på de lån som monetära finansinstitut utger. Under året 2020, ökade antalet lån med en löptid längre än 5 år. I slutet på 2020 var antalet nyemitterade lån med långa löptider högre än i början på året. De monetära finansinstituten visar enligt SCB (2020) en ökning av totala tillgångar under 2020. De totala tillgångarna för denna sektor har ökat från 839 513 mnkr till 929 004 mnkr från januari till september. Sektorns redovisade tillgångar ökar samtidigt som utlåningen också ökar. Den totala utlåningen har under samma tidsperiod ökat från 639 995 mnkr till 721 546 mnkr.

Tabell 5: Balansräkning från övriga svenska monetära finansinstitut under året (SCB, 2020).

2020	Utlåning totalt (mnkr) ⁶	Summa tillgångar (mnkr)
Jan	639 995	839 513
Feb	641 378	847 631
Mar	660 317	898 319
Apr	703 170	895 825
Maj	678 068	853 177
Jun	709 021	904 553
Jul	724 520	913 534
Aug	715 540	914 305
Sep	721 546	929 004
Ökning under perioden (jan-sep)	12,7%	10,7%

⁶ Utlåning totalt inkluderar alla typer av lån. Detta eftersom syftet med statistiken är att uppvisa sambandet mellan utlåning och tillgångar hos monetära finansinstituten.

3.1.2 Finansinspektionen

Finansinspektionen (2020) framför att svenska hushåll har stora skulder, och att skulderna har ökat snabbt de senaste åren. Gällande privatlån följer tillväxten av privatlån den konjunkturcykeln som präglar svensk ekonomi under senare år. Under åren före finanskrisen 2008 identifierades en relativt kraftig ökning, som sedan mattades av något. Efter 2016 har konsumtionslånet återigen uppvisat en ökning. Den årliga ökningen för konsumtionslånen är ungefär 7% per år.

Den genomsnittliga blancolånsskulden i Sverige har under de senaste tre åren uppvisat en total ökning, men med en nedgång under 2018. Även antalet låntagare har ökat sedan 2017, men sjunkit aningen från 2018.

Tabell 6: Statistik över antalet låntagare och genomsnittligt lånebelopp för konsumtionslån i Sverige. Urval från Finansinspektionen (2020).

	Antalet låntagare (st)	Genomsnittligt lånebelopp
2017	11 177	122 298 kr
2018	13 740	113 055 kr
2019	13 711	123 000 kr

Finansinspektionens kartläggning innehåller ungefär 20 000 nya blancolånstagare. För detta stickprov visar det sig att ungefär en tredjedel av lånen var större än 100 000kr och var femte lån större än 200 000kr. Nischbanker och storbanker visar sig ledande vad gäller utlåning i form av konsumtionslån, både i form av antalet låntagare och i form av utlånad volym.

Samma kartläggning visar en rad olika relevanta data gällande låntagaren. Finansinspektionen presenterar statistik som visar att låntagare mellan 25 och 34 år stod för den största andelen av nya lån som togs under 2019. Ungefär 2,7% av låntagarna som ingick i stickprovet hade en skattepliktig inkomst före skatt på noll kronor. Samma andel för året tidigare var 13%. Detta menar Finansinspektionen kan bero av bättre kvalitet för rapporterade inkomster. Bortsett från de 2,7% som inte rapporterat någon inkomst under 2019, uppgav en femtedel av låntagarna en inkomst före skatt på 10 000kr i månaden. Andelen för samma stickprov från föregående år var lägre. Statistiken visar också att lånebeloppet verkar vara positivt korrelerat med inkomsten hos individen, och de allra största lånen erhöles hos de personer som hade en högre inkomst än genomsnittet. Noterbart för all ovanstående statistik är att denna endast gäller för låntagare hos

en långgivare⁷. Det går därför inte att utläsa huruvida låntagaren även belånat sig hos någon annan långgivare samtidigt, vilket naturligtvis skulle göra att det genomsnittliga lånebeloppet per låntagare skulle öka. Rapporten från Finansinspektionen (2019) visar hur låntagare med en månadsinkomst på mindre än 17 000 kr per månad, har en genomsnittlig löptid på 7 år på sina blancolån. Statistiken visar generellt att en låntagare med lägre inkomst tenderar att lägga sina lån på längre avtalad löptid.

En vidare djupdykning i rapporten från Finansinspektionen (2020) resulterar i ett konstaterande att konsumtionslånen mellan 50 000kr och 250 000kr ökar drastiskt. Ökningen från 2008 till 2019 för lån inom detta beloppsintervall är ungefär 94%. Detta är emellertid en relativt liten ökning i relation till den ökning som identifierats för lån som är större än 250 000kr. I detta fall, är ökningen 370% sedan 2008. Dessa höga blancolån, på över 250 000kr har ökat i synnerhet under de senaste 5 åren. Den årliga tillväxttakten för dessa lån har pendlat omkring 20%. Finansinspektionen menar att denna ökning potentiellt beror av det lånetak som infördes av FI under 2010, som begränsar hushållens maximala bolån till 85% av bostadsvärdet. Vad detta skulle innebära, är att konsumenter som vill belåna sig för att köpa en bostad, skulle använda sig av konsumtionslån för att finansiera kontantinsatsen på bostaden. Vad Finansinspektionen också visar i sin rapport är att ungefär var tredje låntagare med ett nytt blancolån betalade 10% eller mer av sin inkomst i ränta och amortering till sitt konsumtionslån.

Lånen i stickprovet som Finansinspektionen undersökt varierade gällande ränta beroende på vilket initialt lånebelopp som låntagaren valt. Det visar sig att räntan är lägre för högre lån än för små lån. Noterbart är att för sektorn nischbanker var den genomsnittliga räntan 13% på utgivna privatlån. Rapporterna från Finansinspektionen (2020,2019,2018) visar också att en majoritet av alla nytagna lån för respektive år består av annuitetslån (tabell 8).

⁷ Detta skulle även kunna vara andra konsumtionskrediter än privatlån. Exempelvis så skulle det kunna röra sig om kreditkort eller avbetalningar.

Tabell 7: Konsumtionslånens räntor beroende på initialt lånebelopp. Siffror från 2019 presenterade i Finansinspektionens rapport från 2020.

Lånstorlek	Nominell ränta (%)	Effektiv ränta (%)
<2'	9,00	11,00
2'-5'	15,00	16,00
5'-10'	10,00	14,00
10'-20'	8,00	10,00
20'-50'	7,00	9,00
50'-100'	7,00	8,00
100'-200'	6,00	7,00
>200'	7,00	7,00
Total	7,00	8,00

Tabell 8: Andelen av alla nytagna lån i Finansinspektionens stickprov som är av annuitets- respektive rak amorteringsform.

	Andel annuitetslån	Andel lån med rak amortering
2017	69%	31%
2018	75%	25%
2019	65%	35%

Finansinspektionen (2020) uppmärksammar även i sin rapport hur små lån kan vara ett startskott på en stor skuld. Majoriteten av låntagarna till små lån har minst en räntebärande kredit dessförinnan. Var tredje låntagare som lånade ett belopp mellan 50 000kr och 200 000kr hade sedan tidigare ett lån på över 50 000kr hos samma bolag enligt finansinspektionens undersökning. Detta menas kunna vara ett sätt för låntagare som har små marginaler i sin ekonomi att klara av sina månadsbetalningar. Emellertid leder nytagna lån i längden till större skulder, och kan vara tecken på en för stor lånebörda eller betalningssvårigheter enligt Finansinspektionen (2020).

Slutligen går det att utläsa i rapporten hur blacolån i hög grad används för att lösa andra blacolån (Finansinspektionen, 2020). 40% av blacolånen i den kartläggning som gjordes, hade ett okänt lånesyfte. I de fall där det fanns en låneorsak, var den vanligaste orsaken att det nytagna lånet skulle lösa andra lån och krediter. Generellt sett, var ungefär 23% av samtliga nytagna lån av syfte att lösa andra blacolån och småkrediter. När lånen visade sig vara över 100 000kr dubblerades denna andel. Om låntagaren valt att fylla i vad lånesyftet är, så är det i

54% av fallen⁸ för att lösa övriga blancolån eller krediter. I dessa fall, när konsumenten velat lösa andra lån eller krediter, gick de allra flesta via en låneförmedlare.

I fallen med personer som tog de största lånen, lån över 200 000kr, användes nästan hälften av dessa till att lösa andra mindre lån. Om man räknar bort de fallen där konsumenten inte fyllt i en låneorsak, visar det sig vara ungefär två tredjedelar av lånen hade syftet att lösa andra lån (Finansinspektionen, 2020). För nischbankerna, skiljer det 6 år mellan avtalad och faktisk löptid på genomsnittslånet. Detta menar FI⁹ beror på att konsumenter dels söker sig efter bättre villkor, men påpekar också hur det ofta sker en löptidsförlängning när lånen läggs om. Ofta ökar lånebeloppet vid omläggning, och för att bibehålla samma (eller lägre) månadskostnad måste därför löptiden korrigeras. Detta i sin tur leder till en högre total kreditkostnad för konsumenten. Statistik från 2019 visar på samma skillnader över avtalad och faktisk löptid. För nischbankerna under detta år, var den genomsnittliga avtalade löptiden 9 år, medan den faktiska var 3 år (Finansinspektionen, 2019).

Gällande låntagarens ekonomiska situation, finns det en rad data som går att utläsa ur rapporten utgiven av Finansinspektionen (2020). Det framkommer att ungefär 9% av låntagarna av blancolån fick en betalningspåminnelse under lånets första fem månader. Hos nischbanker och säljfinansbolag var det vanligare med kunder som fick påminnelser tidigt under lånets löptid¹⁰. Det framkommer också i rapporten att låntagarnas överskott, efter att lånekostnader har betalats, är små. Ungefär 21% av låntagarna hade ett överskott på mindre än 5000kr efter att finansinspektionen gjort beräkningar baserat på antagna övriga kostnader för låntagaren. Ungefär 9% av konsumenterna identifierades med ett underskott i utgångsläget¹¹. Om ränteläget skulle ändras, och månadsbetalningarna öka¹², skulle ungefär 35% av alla låntagare få en lånekvot på mer än 50%. Detta menar Finansinspektionen pekar på att en stor andel låntagare kan få svårigheter att betala sina lån när räntenivån ökar.

⁸ I 54% av fallen (om lånet överstiger 100 000kr och kunden valt att ange en låneorsak) är det nytagna lånet till för att lösa andra lån eller krediter.

⁹ FI är en förkortning för Finansinspektionen.

¹⁰ I fallen av låntagare som uteblev med sina betalningar, var det vanligast hos personer i åldrar under 25 år. Personer i denna åldersgrupp, fick i 8% av fallen ett inkassokrav under lånets löptid. Denna siffra är dubbelt så stor som genomsnittet.

¹¹ I samma rapport från 2018 var siffrorna något högre. Då var det istället 33% av låntagarna som hade ett överskott på mindre än 5000kr, samt 17% som utgick ifrån ett underskott (Finansinspektionen, 2020).

¹² Denna ökning antas vara fem procentenheter i exemplet.

3.2 Data

De relevanta poster som används från SCB är i huvudsak totala utlåningen till konsumtion, genomsnittliga räntor, samt utvecklingen över tid. Denna data har använts för att uppvisa ett producentperspektiv. Den data som används har avgränsats för vad gäller utlåning avsedd för konsumtion, och inkluderar därmed inte lån som avser finansiering av bostadsköp eller annat som klassas som ett lån med säkerhet. Vidare har den data som används i största mån avgränsats till utlåning från MFI (monetära finansinstitut) och därmed exkluderat all data som gäller utlåning från bostadskreditinstitut och AIF (alternativa investeringsfonder).

För att komplettera ovanstående data med ett mer ingående konsumentperspektiv, har finansinspektionens rapport använts. Denna rapport redovisar grundliga fakta kring låntagaren, därav exempelvis vad låntagaren i genomsnitt lånar, vilken inkomst denne har och likartat. Vidare innehåller rapporten också information om hur stora andelar av lånen som tas via låneförmedlare, och hur stor andel av lånen som är på annuitetsform respektive rak amorteringsform. Dessa data ligger till grund delvis för den teoretiska analysen, men även som diskussionsunderlag.

4. Teoretisk analys

4.1 Annuitetslånets framväxt

Av den teoretiska bakgrunden följer att ett lån med rak amortering både har lägre genomsnittlig månadskostnad och lägre total kreditkostnad. Ett annuitetslån har allena fördelen att konsumenten får en låg månadskostnad i början av återbetalningstiden. En naturlig fråga som följer är varför konsumenter då skulle vilja erhålla ett annuitetslån, eftersom intuitionen säger att raka amorteringsformen bör gynna konsumenten mer än annuitetsformen.

I verkligheten visar det sig att annuitetslånet uppenbarligen har fallit konsumenter och producenter i smaken, då låneformen är den numera vanligaste på marknaden över konsumtionslån. Det finns en rad olika nationalekonomiska förklaringar till varför så kan ha blivit fallet. Detta delkapitel syftar till att presentera dessa förklaringar.

4.1.1 Konsumentperspektiv

Det finns åtskilliga klassiska nationalekonomiska teorier som förklarar hur våra konsumentval följer modeller som får oss att maximera vår individuella nytta. På senare år, har emellertid nya bidrag presenterats gällande våra konsumentval, och många av dem har sitt ursprung i en mer psykologisk analys, i nationalekonomin namngiven beteendekonomi.

En av de klassiska modellerna inom nationalekonomin, är den om intertemporala preferenser (se t.ex. Varian, 1992, kapitel 9.1). Denna modell, är ett sätt att beskriva våra konsumentval som en funktion av vår nytta. Modellen antar därmed att varje individ har någon form av matematisk funktion av nytta som beror av en rad olika faktorer, exempelvis tid.

Om man applicerar denna modell i fallet med val av låneform, kan man anta ett konsumentval mellan annuitetslånet och lånet med rak amortering, och på så sätt få ett värde på nyttan för de båda låneformerna. Vad konsumenten enligt denna teori i ett sådant scenario gör, är att jämföra nuvärdet av framtida kostnader som lånen för med sig. Summan av nuvärdet av alla kostnader (som följer av månadsvisa betalningar) blir underlaget som konsumenten sedan jämför. Notera att konsumenten inte nödvändigtvis explicit jämför nyttan av de två låneformerna, utan att denna process likväl kan ske undermedvetet. Formellt, kan formeln beskrivas som

$$U(c_0, c_1, \dots, c_T) = \sum_{t=0}^{T-1} \alpha^t u(c_t).$$

I denna formel, är c_t konsumtionen vid tiden t , α är en subjektiv diskonteringsfaktor och $u(c_t)$ är nyttan av konsumtionen vid tiden t . Vidare antas att konsumtionen vid tiden t definieras som $y_t - s_t$ där y_t är konsumentens disponibla inkomst och s_t är lånekostnaden. Att lånekostnaden definieras som s i detta fall beror av att återbetalningen kan tolkas som en form av sparande, med hänsyn till formelns teoretiska ursprung. Vidare antas även att den disponibla inkomsten y är konstant över hela återbetalningstiden T . Denna inkomst tolkas som individens månadsavlönning från ett arbete, eller som det återstående kapital som individen erhåller efter att fasta kostnader avräknats. För enkelhetens skull, antas att nyttofunktionen i detta fall är logaritmisk, $u(c_t) = \ln(c_t)$. Vi antar även att konsumenten inte för närvarande erhåller ett aktivt sparande. Den inkomst som individen förvärvar går antingen till konsumtion eller till

månadskostnaden av lånet. Observera även att summan av månadsbetalningar beräknas som betalningen vid månad 0 till och med betalningen vid löptidens näst sista månad, för att återspegla ett korrekt antal betalningstillfällen¹³.

Strömmen av återbetalningar som görs till lånet, som motsvaras av s_t beror av låneformen. Dessa värden, som i uppsatsen kallas månadskostnaden, och beror av en del amortering och en del ränta. Eftersom en stor del av låntagarna visat sig empiriskt äga en månatlig inkomst per 20000kr-35000kr kan 27500kr användas som en representativ inkomst för vår konsument. Gällande den intertemporära diskonteringsfaktorn används i vårt fall ett standardvärde $\alpha = 0,95$. För lånevillkor, visade statistik från FI att den effektiva genomsnittssnitträntan för hela sektorn var 8% (tabell 7). Å andra sidan, visade samma statistik att nischbankerna (vilka ofta väljer att bara fokusera på privatlån) hade en genomsnittsränta på 13%. Av denna anledning, används siffran 10% som en representativ ränta i beräkningarna. Det genomsnittliga lånebeloppet visade sig under senare år vara omkring 123 000kr (tabell 6). Eftersom många nya låntagare visat sig även vara belånade hos andra banker, är denna siffra förmodligen aningen låg. För att försöka fånga hela lånesituationen antas därför det initiala lånebeloppet vara 250 000kr. Den totala låneperioden på det simulerade lånet antas vara 108 månader (9 år) i enighet med statistiken från 2019.

Genom att använda nyttoformeln utvecklas resonemanget från att enbart jämföra vilket lån som är dyrast, till att istället pröva vilken av låneformerna som maximerar en genomsnittlig konsuments nytta. Det går igenom detta tillvägagångsätt också att avväga hur diskonteringsfaktorn måste korrigeras för att det icke-nyttomaximerande lånet skall visa sig vara nyttomaximerande. Efter beräkningar, visade sig resultatet bli som nedan.

$$U_A(c_0, c_1, \dots, c_{84}) = 198,6245459$$

$$U_R(c_0, c_1, \dots, c_{84}) = 198,2211222$$

I detta fall är U_A nyttan för annuitetslånet, och U_R nyttan för lånet med rak amortering. Nyttan för annuitetslånet är till synes högre än för lånet med rak amortering. Om diskonteringsfaktorn

¹³ Om låntagaren får en återbetalningstid på 12 månader, antas att kunden skall betala vid 12 tillfällen och inte vid 13.

ökade så att $\alpha \rightarrow 1$ visade sig nyttan för rak amortering överstiga nyttan för annuitetslånet. Gränsen för skiftet identifierades vid $\alpha \approx 0,993$. Att tillägga är att för dessa antagna lånevillkor (250 000kr i lånat belopp, en effektiv årsränta på 10% och återbetalningstiden 9 år) är annuitetslånet 10 000kr dyrare över hela löptiden.

En av de teorier som växt ur beteendekonomin och som en kontrast mot den klassiska modellen är hyperbolisk diskontering, som beskrevs utförligt av David Laibson (1997). Denna teori föreslår att konsumenter har inkonsekventa preferenser, preferenser som alltså varierar beroende på tiden. För att förklara detta, kan man tänka sig att en konsument, mellan dag x och dag x+1 har en viss preferens. Om konsumenten istället, för samma storlek på tidsintervall och för samma val, fast mellan dag x+365 och dag x+366 skall göra ett nytt val, kan detta se annorlunda ut. Vad teorin ponerar är att konsumenter kan lägga mindre vikt på framtida välfärd i relation till välfärd idag. Detta ger den möjliga konsekvensen att konsumenter väljer kostsamma fördelar idag, för att få nackdelar (eller färre fördelar) i framtiden. Ett tankeexempel för att förstå denna teori är att många individer är noga med att sätta klockan tidigt innan denne skall sova. När morgonen sedan gryr, och klockan ringer, är det vanligt att individen inte är lika mån om att gå upp tidigt. Att applicera denna teori på annuitetslånet förefaller passande, eftersom annuitetslåneformen är ett exempel på en låneform som ger konsumenten en lägre kostnad idag, men en högre kostnad lägre fram i tiden. Vidare visar Angeletos m.fl. (2001) att hushåll som identifierats med hyperboliska preferenser är mer benägna till att försätta sig i skuld på kreditmarknaden. Teorin om hyperbolisk diskontering kan alltså vara en relevant teori för att förklara konsumenters eventuella efterfrågan på annuitetslån istället för det klassiska lånet med rak amortering.

Det går att applicera resultaten i den hyperboliska diskonteringen på den formel för nytta som tidigare presenterats i uppsatsen. Den formel som Laibson initialt framtagit i sin forskning såg ut som följer.

$$U_t = E_t \left[u(c_t) + \beta \sum_{\tau=0}^{T-t} \delta^\tau u(c_{t+\tau}) \right]$$

Detta uttryck formaliserar empiriska resultat som visat att diskonteringsfaktorn minskar i högre grad i det korta perspektivet än i det långa perspektivet (Angeletos, G.M. m.fl., 2001). Detta resulterar i en diskonteringsfaktor som inte är exponentiell, utan hyperbolisk. I formeln ovan är E_t noteringen för förväntat värde¹⁴, β är en konstant som vi antar har värdet $\beta = 0,7$. Vidare antas $\delta = 0,957$. Beräkning av nyttan för de två olika lånen, med vår nya nyttofunktion, gav följande resultat.

$$U_{A(2)}(c_0, c_1, \dots, c_{84}) = 169,9177051$$

$$U_{R(2)}(c_0, c_1, \dots, c_{84}) = 169,5916616$$

Till synes är nu differensen aningen mindre mellan de två låneformerna, där annuitetslånet visar sig vara nyttomaximerande med lite mindre marginal vid applicering av en hyperbolisk diskonteringsfunktion. Vidare är skillnaden i nytta procentuellt större mellan lånen som man applicerar den klassiska diskonteringsmodellen. Det följer intuitionen att vi på nytt får ett annuitetslån som är nyttomaximerande. Tidigare har nämligen ett resonemang framförts om hur annuitetslånet torde vara ett bra exempel på ett konsumentbeteende som följer hyperboliska diskonteringsmodellen, eftersom det är en låneform som prioriterar månadskostnad i det korta perspektivet mer än i det långa perspektivet.

En parallell som i addition kan vara användbar i analysen av privatlån är likheterna med bostadsmarknaden. Visserligen är ett bolån inte ett blacolån, och präglas av lägre räntor, men eftersom denna låneform historiskt sett är större (innefattar större belopp, och fler låntagare) finns det mer underlag som kan analyseras. Weber och Gathergood (2017) bevisar i sin artikel ett fenomen för bostadsmarknaden, som är nära besläktat med den problemformulering som detta verk har av syfte att undersöka. Genom att använda ekonometriska analyser med data från intervjuer och enkäter drar författarna slutsatsen att ekonomisk kunskapsnivå spelar stor roll för vilken typ av låneform som låntagare väljer. Det visar sig att låntagare med en lägre ekonomisk kunnighet i större grad tenderar att välja alternativa låneformer (AMP) före klassiska låneformer. I fallet med privatlån i Sverige, skulle man kunna kategorisera annuitetslånet som en alternativ låneform i kontrast till ett lån med rak amortering. Författarna menar att en skral ekonomisk kunnighet kan förklara att konsumenter väljer alternativa låneformer eftersom

¹⁴ Eftersom vi antar en konstant inkomstnivå över hela perioden, kommer funktionen för det förväntade värdet inte att ha någon inverkan.

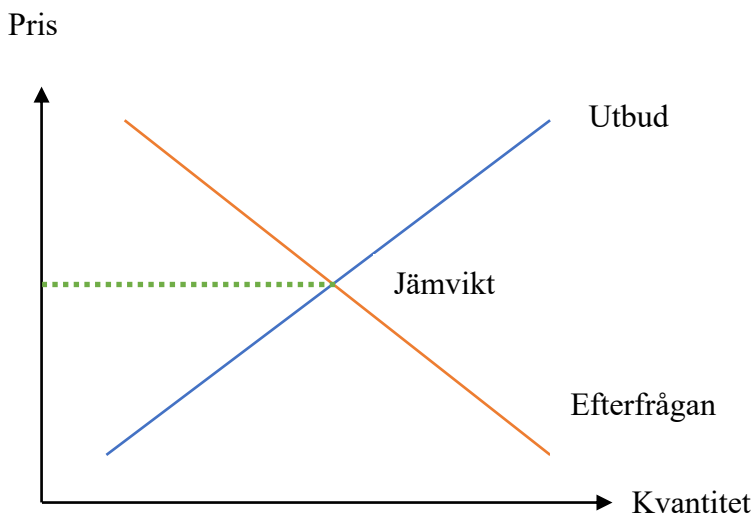
konsumenten inte är medveten om de premier som konsumenten får betala. I fallet med annuitetslån, skulle detta innebära att konsumenten väljer annuitetslånet ovetandes om att lånet blir dyrare i längden, alltså att konsumenten får betala en premie för att få en lägre månadskostnad i början på återbetalningstiden.

Ovanstående resonemang stärks av en annan artikel skriven av Disney och Gathergood (2013) som istället fokuserar på just konsumtionslån. I denna artikel bevisar författarna hur personer med låg ekonomisk kunnighet visar sig mer benägna till att använda sig av konsumtionskrediter och konsumtionslån. Återigen använder sig författarna av data från enkäter som har besvarats av brittiska medborgare, som får svara på frågor gällande privatekonomi. Vad författarna ser är att konsumenterna som tillfrågas har svårigheter att förklara ”ränta-på-ränta”-effekten (bara lite mer än hälften kunde förklara detta fenomen) samt att ännu färre kunde besvara frågor gällande minimumbetalningarna på ett kreditkort. Dessa två ekonomiska fenomen har visserligen inte speciellt hög relevans i just fallet privatlån, men säger fortfarande en del om den begränsade kunskap som en konsument på en lånemarknad kan tänkas ha. Okunniga individer tenderar att vara mer benägna till att använda sig av konsumtionskrediter, åtminstone var fallet sådant i det stickprov som Disney och Gathergood undersökte.

En tolkning av dessa teorier, i sammanfattning och i kombination, kan därmed vara att konsumenter helt enkelt drivs av att välja annuitetslån dels för att våra preferenser baseras i nyttofunktioner, och dels därför att konsumenterna besitter lite kunskap om låneformerna. Konsumenterna väljer att prioritera lägre kostnad idag, och nedprioriterar en lägre kostnad i genomsnitt och i slutet på återbetalningstiden. Konsumenten kanske också väljer annuitetslånet före lånet med rak amortering eftersom låntagaren helt enkelt är ovetande om att annuitetslånet inte bara innebär samma kostnad varje månad, och en lägre kostnad i början på löptiden, utan också innebär att konsumenten betalar en premie i form av en högre total kreditkostnad. Vad som är intressant är att ekonomisk teori, som ska återspegla konsumentbeteende, visar att det är nyttomaximerande att välja annuitetslånet. Samtidigt talar andra teoretiska resultat om att konsumenten besitter väldigt begränsade ekonomiska kunskaper, och möjligen inte ens vet vad skillnaden mellan de två låneformerna faktiskt är.

4.1.2 Producentperspektiv

Att analysera orsaker bakom annuitetslånets ökade popularitet är lite som att analysera två sidor av samma mynt. Det är tvetydigt huruvida denna låneform ökat i popularitet på grund av en ökad efterfrågan, eller på grund av ett ökat utbud. I många traditionella ekonomiska teorier brukar det antas att efterfrågan på en viss vara eller tjänst styr utbudet. I detta fall skulle det innebära att konsumenterna efterfrågat annuitetslån hos bankerna, som helt enkelt anpassat sitt utbud och börjat erbjuda annuitetslån i större utsträckning. Eftersom låneformen efterfrågas i högre grad, skulle därför priset på denna låneform öka (via premien som låneformen har) enligt klassiska teorier. Viktigt att poängtera är att denna analys endast är realistisk, om den sammanlagda summan av lån i takt med att annuitetslånet ökat i popularitet också ökat. Priset kan antas bestämmas ur långgivarens marginalkostnad, som vid en sammanlagd oförändrad utlåningssumma förblir statisk.

Figur 4: utbud- och efterfrågakurva.

Om ovanstående är fallet, har detta skifte i efterfrågad konsumtionslåneprodukt gagnat bankerna. Precis som visats tidigare i arbetet (tabell 1 och tabell 2) erhåller banken större vinst om lånet är av annuitetsform. Detta följer av att annuitetslånet är dyrare för konsumenten, och därmed alltså lönsammare för banken. Dessutom ger annuitetslånet banken större ränteintäkter vid löptidens början. Detta gör att banken, vid risk att en kund skulle lösa och förflytta sitt lån tidigt i dess livstid, hellre vill att lånet skall vara på annuitetsform, eftersom detta garanterar långgivaren mot förlorade ränteintäkter i viss mån.

Tabell 3: Summan av borgenärens ränteintäkter de första 12 månaderna av lånet. Notera att intäkterna är större för lånet på annuitetsform, trots att månadskostnaden under denna period är lägre för konsumenten. I detta exempel har antagits ett lånebelopp på 500 000kr, en total löptid på 15 år och en effektiv årsränta på 15%.

	Annuitetslån	Rak amortering
Ränteintäkter första 12 månaderna	74 356,51 kr	72 708,33 kr

Med hjälp av empiriska resultat går det att beräkna vad banken egentligen tjänar på annuitetslånet om man tar hänsyn till att den avtalade löptiden skiljer sig från den avtalade. Som framkom i det empiriska avsnittet är den genomsnittliga avtalade löptiden för en nischbank ungefär 9 år, medan den faktiska löptiden i genomsnitt är ungefär 3 år. Skillnaden i tjänad krona mellan annuitetslånet och lånet med rak amortering för en nischbank borde alltså för en så exakt avvägning som möjligt göras som skillnaden i ränteintäkter för ett genomsnittligt lån med en genomsnittlig ränta över en treårsperiod.

Tabell 4: Summan av borgenärens ränteintäkter de första 36 månaderna av lånet. I detta exempel har antagits ett genomsnittligt lånebelopp på 250 000kr, en total löptid på 9 år och en effektiv årsränta på 7,5%.

	Annuitetslån	Rak amortering
Ränteintäkter första 36 månaderna	49 362,35 kr	47 135,42 kr

Det visar sig alltså att skillnaden i bankens intäkter på det genomsnittliga lånet är ungefär 2200 kr. För hela löptiden, hade skillnaden istället blivit ungefär 26 000 kr vid samma antagna grundvillkor. Producenten ökar därför sin vinst med 2200 kr om lånet som konsumenten erhåller är ett annuitetslån istället för ett lån med rak amortering, med hänsyn till att lånet i genomsnitt löper över en kortare tid än vad som är avtalat. Vad som hade utvecklat den teoretiska analysen vidare, är att väga in den kostnad som långgivaren får om låntagaren ansluts via en förmedlare. Det borde emellertid inte spela någon väsentlig roll vilken låneform som lånet är på om en förmedlare används, eftersom premien torde vara densamma oavsett vilken låneform som kunden får. Däremot hade det varit intressant att jämföra hur skillnaden i intäkter för långgivaren hade sett ut mellan en låntagare som inte går via en förmedlare, men väljer ett lån med rak amortering, och en låntagare som går via förmedlare och väljer ett annuitetslån.

Slutsatsen för den teoretiska analysen är att bankerna har goda skäl att hellre vilja erbjuda annuitetslån före lånet med rak amortering, eftersom detta visat sig via empiriska data ge

banken en högre vinst. Dessutom innebär denna låneform en gardering mot att lånet löses i förtid och att långivaren går miste om ränteintäkter. Högre vinst, och till en lägre risk, är två parametrar som ofta inte kommer i kombination, men ändå visat sig gällande i detta fall. Det gick även att delvis styrka detta med den data som SCB presenterade, då den uppvisade en ökning gällande utlåningsvolym för svenska monetära finansinstitut, där konsumtionslån var den låneform som ökat mest de senaste åren. Gällande konsumentperspektivet, visade sig den klassiska nationalekonomiska teorin ge en förklaring av varför annuitetslånet väljs av konsumenter, nämligen att den är nyttomaximerande. Även vid applicering av den mer beteendekonomiska teorin hyperbolisk diskontering visade sig annuitetslånet vara nyttomaximerande. Man skulle kunna tänka sig lite olika hypoteser kring varför annuitetslånet blivit så populärt, med den teoretiska analysens resultat som bakgrund.

- 1) Konsumentens sida har ökat sin efterfrågan på annuitetslånet på grund av att konsumenten gärna vill ha lägre kostnader idag, och inte bryr sig speciellt mycket om att kostnaden är högre i framtiden (nyttomaximering). Till följd av detta, har bankerna utökat sitt utbud (villigt, då det innebär högre vinst och lägre risk för banken) av denna låneform, som inkluderar en premie, och marknaden har rättat sig.
- 2) Producenterna, alltså bankerna, har insett annuitetslånets reventy och erbjudit denna låneform i högre grad. Den ovetande konsumenten, som saknar höggradiga ekonomiska kunskaper, går med på annuitetsformen då det innebär lägre kostnader för konsumenten i början på löptiden, vilket passar konsumenten bra eftersom det maximerar dennes nytta.
- 3) En kombination av 1) och 2).

5. Resultat och diskussion

5.1 Teoretiska analysens resultat

Annuitetslånets framväxt på den svenska privatlånemarknaden visat sig ha en rad olika förklaringar. För det första, har nationalekonomisk teori igenom nyttofunktioner visat varför konsumenter väljer annuitetslånet – nämligen på grund av att det är nyttomaximerande. Detta innebär att konsumenten erhåller en högre nytta när hon väljer annuitetslånet. Teorin som sådan är en efterkonstruerad modellering av konsumenters beteende, och inte i förstahand en mall för hur en konsument skall bete sig på marknaden. Det går däremot att tolka resultatet som att om

konsumenten antagit de konstanter (exempelvis diskonteringsfaktorn) som gjorts i arbetet så skulle konsumenten få en högre nytta av annuitetslånet. Vad man ska komma ihåg, är att nyttomaximeringen beräknades från ett genomsnittligt lån som byggde på empiriska resultat. För lån med andra villkor, säg en högre ränta och ett högre belopp, är det inte längre säkert att annuitetslånet fortfarande är nyttomaximerande.

Både den klassiska nyttofunktionen som antar exponentiell diskonteringsfaktor och den mer moderna nyttofunktionen som antar en hyperbolisk diskonteringsfaktor visade samma resultat för det genomsnittliga lånet. Nyttofunktionen med hyperbolisk diskontering uppvisade en aningen mindre skillnad, och om konsumenter antas ha en hyperbolisk nyttofunktion är argumenten därför lite svagare för att välja annuitetslånet.

I addition till detta, visade en konsumentkostnadsanalys baserad på ett urval av representativa variabler att producenten, långgivaren i detta fall, erhöll högre intäkter om konsumenten har lånat på annuitetsform än på rak amorteringsform. Detta resultat framtogs genom att återigen använda empiriska resultat för att hitta mått på ett genomsnittligt lån som en bank kan tänkas utge. För genomsnittliga konsumtionslånet tjänade långgivaren mer på ett annuitetslån än på ett lån med rak amortering. Detta resultat inkluderade det faktum att lånet med hög sannolikhet kommer att lösas innan tiden för lånets avtalade löptid är slut. Vad som däremot inte kan sägas, är om kostnaden för att samarbeta med förmedlare, och betala dessa parter ett arvode, gör att annuitetslånet i längden blir dyrare än lånet med rak amortering. Det visar sig däremot uppenbart att bankernas utlåning för konsumtionslån ökat i en hög takt via empiriska data, samtidigt som annuitetslåneformen är en majoritet av dessa konsumtionslån, vilket tyder på att bankerna ser annuitetslånet som en bra affär.

En sammanfattning av övrig forskning, visade att konsumenter tenderar att besitta relativt låg ekonomisk kunskap. Empiriska resultat från tidigare forskning visar att detta framförallt gäller konsumenter som är högt belånade. Personer som besitter låga ekonomiska kunskaper tenderar också att vara mer benägna till att använda sig av alternativa låneformer, som annuitetslånet kan klassas som på privatlånemarknaden. Vidare visade Bernheim, Ray & Yeltekin (2015) hur fattigdom och belåning kan bilda en ond cirkel, som kan vara svår för konsumenten att ta sig ur, vilket kan leda till bestående ekonomiska problem.

5.2 Diskussion

Efter att ha konkluderat bakomliggande faktorer bakom annuitetslånets frammarsch på den svenska privatekonomiska marknaden, är det högst relevant att även diskutera hur denna utveckling kan tänkas påverka både den makro- och mikroekonomiska situation som Sverige befinner sig i.

Den empiriska data som presenterats av finansinspektionen pekar på en tydlig trend på marknaden över privatlån. Många lån läggs om, ofta bara efter att en bråkdel av löptiden fortlöpt. Många stora lån som tas, ungefär 67%, används som ett lån för att lösa andra privatlån eller krediter. Detta pekar på att personer med höga privatlån, befinner sig i en ekonomisk situation som inte är fördelaktig. Möjligen är dessa personer i en "poverty trap", vilket skulle innebära att konsumenten inte har möjlighet att påbörja ett sparande utan endast prioriterar att få en så låg månadskostnad som möjligt på sina lån, för att klara att betala hyra och nödvändiga varor och tjänster. Av denna anledning läggs många lån om, ofta på långa löptider, för att få ner månadskostnaden så långt som möjligt. Det skulle kunna vara så att annuitetslånet som låneform gör det lättare för personer som har en dålig ekonomi att ta ett större lån, eftersom annuitetsformen inte sätter några krav på att låntagaren måste betala dyra månadskostnader i början på löptiden. Detta betyder emellertid inte att kostnaden inte någonsin kommer att drabba låntagaren, tvärtom kommer låntagaren att få betala en betydande högre lånekostnad över hela löptiden. Den höga initiala månadskostnaden på lånet med rak amortering kan ha fungerat som en automatisk begränsning för personer med en sämre ekonomi att belåna sig. Med annuitetslånet finns inte längre denna automatiska begränsning, vilket tillåter personer att skuldsätta sig – dessutom med höga kreditkostnader. Att privatlånen i Sverige ökat med över 300% sedan 2008, skulle då bero till stor del på att fler lån utbetalats till personer som kanske egentligen inte borde skuldsätta sig med stora privatlån. Annuitetsformen uppmuntrar då individer med bristfällig ekonomi till en högre skuldsättningsgrad, vilket kan resultera i makroekonomiska problem.

Diskussionen kan då leda vidare till huruvida ekonomiska instanser ska begränsa långivare och låntagare på lånemarknader, och i sådant fall i vilken grad. Konsekvenserna av en obegränsad finansiell marknad visade sig 2008 innebära inte bara en finansiell kris, utan framförallt många tragiska livsöden. Den finansiella marknaden fungerar som en katalysator i ekonomin, som allokera kapital och främjar för konsumtion. Det har historiskt sett visat sig

vara så att aktörer på lånemarknader i takt med att antalet lån ökat mer än antalet potentiella kunder, tillslut allokerat sitt kapital till för riskfyllda låntagare. Det som hänt i Sverige, där antalet privatlån (framförallt höga sådana) ökat drastiskt under senaste årtiondet, kan var ett exempel på där finansiella institut gått över denna riskgräns. Vad detta hade fått för konsekvenser är svårt att förutspå, men i händelse av en oförutsägbar kris, exempelvis en pandemi, skulle riskfyllda låntagare kunna stå utan möjlighet att betala sina lånekostnader. Pondera att det dessutom skulle vara så att ränteläget ändrats, och att den rörliga räntan på konsumtionslånen ökat. Risken för uteblivna betalningar skulle då kunna bli ännu lite högre.

Finansinspektionen menar att den makroekonomiska risken är relativt begränsad, eftersom konsumtionslånen endast utgör mindre än 10% av den totala låneskulden hos individer i Sverige. Det krävs mer ingående data för att konstatera hur riskprofilen för Sveriges finansiella institut ser ut, och därmed analysera hur dessa påverkats av uteblivna lånebetalningar. Det går däremot att diskutera hur Sveriges privatekonomiska situation hade sett ut om något hade hänt, antingen att ränteläget höjts, att låntagarens inkomst minskat, eller både och. Eftersom det konstaterats av finansinspektionen att många individer befinner sig i en situation med väldigt små ekonomiska marginaler, hade många personer drabbats hårt. För många familjer hade en sådan situation kunnat leda till ett tvång att sälja sin bostad och andra tillgångar, vilket hade kunnat påverka familjer och individers välbefinnande negativt.

Ett naturligt motargument till att reglera finansiella marknader på grund av höga kreditrisker, är att långgivaren också drabbas negativt vid ett förfall av låneavtalet. Uteblivna betalningar från låntagaren innebär uteblivna intäkter för långgivaren. Det går att anta att låntagaren därför självmant ser till att inte försätta sin verksamhet (och i det stora perspektivet, den finansiella marknaden) i en situation där denne riskerar förödande kreditförluster. Här finns å andra sidan ett potentiellt problem, nämligen att det finansiella institutet förlitar sig på att om verksamheten skulle kollapsa, så skulle staten rädda bolaget med stödkapital. Varför det finansiella institutet skulle förlita sig på detta är på grund av att staten, näringslivet och privatpersoner hade drabbats mycket hårt om ett finansiellt institut skulle gå i konkurs. Av denna anledning kan det finansiella institutet (om det är tillräckligt stort) alltid räkna med att staten kommer att rädda

verksamheten, eftersom det negativa konsekvenserna för utomstående parter i annat fall hade blivit för stora¹⁵. Detta problem är ett exempel på ett så kallat ”Moral hazard”-problem¹⁶.

Bakgrunden till detta problem är alltså att det finansiella institutet inte till fullo och enhänt drabbas av konsekvenserna av sitt handlande. Detta betyder å andra sidan inte att banken har incitament att skaffa så hög kreditrisk som möjligt, eftersom banken till viss del fortfarande drabbas av ett misslyckade i verksamheten. Däremot kan detta moraliska problem innebära att försiktigheten, vid högt risktagande, inte är lika påtaglig.

Kanske finns det därför anledning att se till att öka kreditgivarnas ”skin in the game”¹⁷. Möjligen genom att kräva att alla finansiella institut måste rädda sig själva vid hänsynslöst risktagande. Kanske finns det även anledning att utöka den ekonomiska utbildning som ges på grundskolenivå i Sverige, och att på så sätt säkerställa att alla individer besitter tillräckliga ekonomiska kunskaper för att kunna navigera sig väl på finansiella marknader.

6. Slutsats

Uppsatsen har konstaterat hur annuitetslånet på den svenska privatlånsmarknaden troligen har fått ökad popularitet på grund av dess egenskap att låntagaren får lägre lånekostnader i början av återbetalningstiden. Detta, i kombination med att en stor del av låntagarna av sådana lån inte besitter tillräckliga ekonomiska kunskaper för att värdera kostnaden av detta lån i relation till klassiska låneformer och att långivaren visats erhålla högre intäkter av annuitetslånet än alternativa låneformer. Uppsatsen har sedan presenterat diskussionsunderlag kring hur privatlåneformen kan få negativa privatekonomiska konsekvenser, samt hur finansiella institut kan komma att behöva regleras vidare till följd av moraliska problem på marknaden.

¹⁵ Culpepper och Reinke (2014) visar hur detta fenomen var påtagligt under finanskrisen 2008 när amerikanska- och brittiska skattepengar användes för att betala borgen för stora banker i det finansiella systemet. I detta fall, fick de nio största amerikanska bankerna dela på 125 miljarder dollar för att bibehålla ett fungerande kreditsystem.

¹⁶ Ett problem där en av parterna i ett avtal eller dylikt inte drabbas fullt ut av denna parts egna handlingar. Detta skapar incitament för att parten inte behöver vara lika försiktig i sitt handlande och är ett så kallat marknadsmislyckande.

¹⁷ Att öka en parts vikt av ett risktagande. Som exempel, har en pilot av ett passagerarflygplan en väldigt hög vikt av sitt eget risktagande, eftersom piloten vid en misslyckad landning drabbas minst lika mycket som alla passagerare.

Referenser

Angeletos, G. M., Laibson, D., Repetto, A., Tobacman, J., & Weinberg, S. (2001). The hyperbolic consumption model: Calibration, simulation, and empirical evaluation. *Journal of Economic perspectives*, 15(3), 47–68.

Bernheim, B. D., Ray, D., & Yeltekin, Ş. (2015). Poverty and self-control. *Econometrica*, 83(5), 1877–1911.

Bos, M., Le Coq, C., & van Santen, P. (2017). Scarcity and consumers' credit Choice. *Swedish House of Finance Research Paper*, (16–19).

Culpepper, P. D., & Reinke, R. (2014). Structural power and bank bailouts in the United Kingdom and the United States. *Politics & Society*, 42(4), 427–454.

Disney, R., & Gathergood, J. (2013). Financial literacy and consumer credit portfolios. *Journal of Banking & Finance*, 37(7), 2246–2254.

Enheten för finansmarknadsstatistik, Avdelningen för ekonomisk statistik, Statistiska centralbyrån. (2018). *Finansmarknadsstatistik*,
Tillgänglig på internet: <http://www.scb.se/fm5001>

Enheten för finansmarknadsstatistik, Avdelningen för ekonomisk statistik, Statistiska centralbyrån. (2019). *Finansmarknadsstatistik*,
Tillgänglig på internet: <http://www.scb.se/fm5001>

Enheten för finansmarknadsstatistik, Avdelningen för ekonomisk statistik, Statistiska centralbyrån. (2020). *Finansmarknadsstatistik*,
Tillgänglig på internet: <http://www.scb.se/fm5001>

Finansinspektionen. (2018). *Svenska konsumtionslån 2018* (No. 18–11091).

Finansinspektionen. (2019). *Svenska konsumtionslån* (No. 19–10094).

Finansinspektionen. (2020). *Svenska konsumtionslån* (No. 20–21349).

Gathergood, J., & Weber, J. (2017). Financial literacy, present bias and alternative mortgage products. *Journal of Banking & Finance*, 78, 58–83.

Konsumenternas (n.d). Amortering,

Tillgänglig på internet: [https://www.konsumenternas.se/lan--betalningar/lan/sa-fungerar-ett-
lan/amortering/](https://www.konsumenternas.se/lan--betalningar/lan/sa-fungerar-ett-
lan/amortering/) [Hämtad 25 november 2020]

Laibson, D. (1997). Golden eggs and hyperbolic discounting. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(2), 443–478.

Lendo (2019). *Ny statistik över svenskars privatlån och räntor 2019*,

Tillgänglig på internet: [https://www.mynewsdesk.com/se/lendo/pressreleases/ny-statistik-
oever-svenskars-privatlaan-och-raentor-2019-2883683](https://www.mynewsdesk.com/se/lendo/pressreleases/ny-statistik-
oever-svenskars-privatlaan-och-raentor-2019-2883683). [Hämtad 15 november 2020].

Lendo (2020). *Privatlån*,

Tillgänglig på internet: <https://www.lendo.se/privatlan>. [Hämtad 19 november 2020].

MinUC (2020). *Var är UC-score*,

Tillgänglig på internet: <https://www.minuc.se/privatekonomi/vad-ar-uc-score>. [Hämtad 15 november 2020].

Sten, Maria. (2020). Låna från låneförmedlare eller bank?,

Tillgänglig på internet: <https://kreditverket.se/lana-fran-laneformedlare-eller-bank>. [Hämtad 22 november 2020].

Varian, H. R. (1992). *Microeconomic analysis* (No. 338.5 V299m 1992). WW Norton.